

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΤΕΧΝΗ

Η τοπικὴ ἀνάπτυξις τῆς τέχνης προσομοιάζει πρὸς κῶνον, οὗ τὴν κορυφὴν κατέχει τὸ ἀρχαιότατον τῆς γεννήσεως τῆς τέχνης σημεῖον — ἡ Ἑλλάς. Αἱ αἰεὶ εὐρυνόμεναι κυκλικαὶ τοῦ κῶνου περιφέρειαι δηλοῦσι τὴν τοῦ χρόνου προϊόντος μεζῶνα τοπικὴν τῆς τέχνης ἐπὶ τῆς γῆς ἐπέκτασιν καὶ διάδοσιν. Τὸν εὐρύτατον κύκλον, τὴν βάσιν, τὴν σημερινήν, τοῦ κῶνου ἀποτελεῖ ἡ νεωτέρα τέχνη· εἵπομεν «σημερινήν» διότι τὸ ρεῦμα τῆς ἀναπτύξεως βαίνει γοργῶ βήματι ἀναγκαιῶς δὲ καὶ ἡ βάσις μετὰ περιόδους μακράς ἐτι πλέον θὰ εὐρυνθῇ.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ νεωτέρη τέχνη κατέχῃ τόσα πλέθρα γῆς ἀπὸ νότου μέχρι βορρᾶ καὶ ἀπὸ δυσμῶν μέχρις ἀνατολῶν διήκουσα, δὲν δύναται ἐν τούτοις νὰ σκοτίσῃ διὰ τῆς τοπικῆς αὐτῆς ἐκτάσεως τὰς παρελθούσας τῆς τέχνης φαινὰς περιόδους. Ἐν Ἑλλάδι αἱ ἀκτῖνες τοῦ Καλοῦ ἐν μικρῷ χώρῳ ἔπιπτον καθέτως· σήμερον ἐπὶ μεγίστης ἐκτάσεως διασκεδάννυνται, τὴν δὲ αὐτὴν ποσότητα φωτὸς ἦν τότε ἀπερρόφουν σχετικῶς ὀλιγισταὶ διάνοιαι, σήμερον διανέμονται μυριάδες, ἀπάντων τῶν ἐθνῶν μετεχόντων τῆς ἀρίλλης. Εἰς τὴν φωτεινὴν ταύτην συγκέντρωσιν πρέπει νὰ ἀποδῶσωμεν τὴν μοναδικὴν αἴγλην καὶ τὸ ἀνυπερέδλητον μεγαλεῖον τῆς ἐλληνικῆς καλλιτεχνίας. Βεβαίως δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν τὴν ἐξόχως καλλιτεχνικὴν φύσιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν γραφικωτάτην αὐτῆς τοποθεσίαν, τὸ εὐκραές, γλυκὺ ἐκρινόν της κλίμα, ἅτινα πάντα συνεβάλλοντο εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ εὐφυστάτου λαοῦ τῆς μικρᾶς ταύτης χώρας, οὗ ἡ δαιμονία πτῆσις ἀφῆκε χρυσᾶ αἰῶνια ἔχνη ἐν μέσῳ τοῦ ἀγχανοῦς τῆς αἰωνιότητος ἐφ' ἧ ἐβάδισε καὶ θὰ βαδίσῃ σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης.

Τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ τέχνῃ πνεῦμα δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν ἐν τῇ τέχνῃ ἄλλ' ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν. Ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ, ἡ θρησκεία ἐν τῷ Μακεδονισμῷ, ὁ θρίαμβος ἐν τῷ Ῥωμαϊσμῷ, ἡ ἰσχὺς ἐν τῇ Ἀναγεννήσει (ΙΕ.' καὶ ΙΣΤ.' αἰὼν μ. Χ.) ὁ

χριστιανισμός. 'Εν τῇ νεωτέρᾳ τέχνῃ; . . . 'Ιδοὺ la pierre d'echoirrement. Πῶς νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸ ὑπὸ ὅλων τῶν ἀνέμων κλυδωνιζόμενον πέλαγος τῆς σημερινῆς συγχρόνου καλλιτεχνίας! Μερικοὶ λέγουσιν ἡ ὕλη — ἀλλὰ πόσα ἔργα δὲν εἶνε πλήρη πνεύματος! Δὲν εἶνε λοιπὸν ὁ ὕλισμός ἀλλὰ κάλλιον ἢ ἐπιστήμη. Παρὰ τοῖς μεγάλοις τεχνίταις τοῦ μεσαίωνα, ἡ τέχνη ἦτο ὡς ἐν μυστήριον· οἱ λαοὶ ἐγονυπέτουσαν πρὸ τῆς «Μεταμορφώσεως» τοῦ Ραφαήλ, ἐπίστευον ὅτι ὁ γράψας τὴν ἀθάνατον ἐκείνην γραφὴν ἦτο θεὸς ἄγγελος διατρίψας ὀλίγον ἐπὶ τῆς γῆς ὅπως σύρῃ ὀλίγας γραμμάς διὰ νὰ καταπλήξῃ τὴν ἀνθρωπότητα — ὡς ἂν ἐκόμιζε λίθους ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι ὁ Φειδίας ἐκλεψεν ἀκτῖνας ἐκ τοῦ κεραυνοῦ τοῦ Διὸς ὅστις μετὰ τὸ πέρας τοῦ θαυμασίου δημιουργήματος δεινῶς ἐδρόντησεν οὕτως ἐπισήμως ἐπιδοκιμάσας τὸ ὁμοίωμα αὐτοῦ. Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος νηπιον ἔτι ἐνέχωσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὸν «ἔρωτά» του, ὃν ἐκχωσθέντα μετὰ χρόνον ἐπίστευον τὰ ἐκπληκτικὰ πλήθη ὡς ἀληθῆ ἀρχαιοτητα. Κατ' ἀμφοτέρως τὰς περιόδους ταύτας ἡ θρησκεία ἐκράτει τῶν πνευμάτων ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε αἱ εὐφύεσταται φύσεις ἐθαυματουργοῦν ἐκ τῆς μεγάλης πρὸς τὴν «Ἰδέαν» πίστεως καὶ ἐκ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀληθοῦς λατρείας τοῦ λαοῦ. Σήμερον οὐδὲν κοινὸν ὑπάρχει μεταξὺ λαοῦ καὶ καλλιτεχνῶν, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ποιηταὶ πλησιάζουν νὰ ποξενωθῶσιν ἐντελῶς τοῦ ἀληθοῦς τῆς Ποιήσεως Πανεπιστημίου — τῆς παραδόσεως. Ὁ Φειδίας συνεκέντρωσε καὶ συνεσώρευσε εἰς τὴν εὐρεῖαν τοῦ διάνοιαν ὡς ἄλλος Ὅμηρος ὅλον τὸ παρελθόν, ὅλα τὰ μέχρις αὐτοῦ δημιουργηθέντα, ὅλας τὰς παραδόσεις, ὅλα τὰ ἐνστικτικὰ τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, ἐνεπνευμάτωσεν ὅλας τὰς κυκλοφορούσας τῶν συγχρόνων του σκέψεις καὶ διαθέσεις· τίς εὐτυχὴς τὴν σήμερον καλλιτέχνης δύναται νὰ καυχῇ τοιοῦτό τι; — ὦ, θὰ εἶνε πολὺ μεγάλη περικεφαλαία ἥτις διὰ τὰς νεωτέρας κεφαλὰς θὰ εἰσέρχεται μέχρι τῶν ὧτων.

Πολλοὶ ποιηταὶ μας καυχῶνται ὅτι εἶνε ἐθνικοί, ἀλλὰ μὴ τὴν ἀλήθειαν ἂν καὶ ὅλους τοὺς ἀγαπῶ δὲν εἰδεύω ποῖος ἐξωτερικεύει ἀληθέστερον τὰ αἰσθήματά μας. Ὁ Παράσχος εἶνε ἐθνικὸς ποιητὴς ἀλλὰ ἡ Ἑλλὰς εὐτυχῶς δὲν εἶνε πλήρως σταυρῶν, λιθάνων καὶ σαδάνων, οὔτε πάλιν τόσον αἰγλήεσσα ὡς

τὴν ἐλάτρευσεν ὁ ἰδανιστὴς Βασιλειάδης. Οὐδεὶς ἐξ ὅλων τῶν ποιητῶν μας ἐνεσαρκώθη τὸ πανελλήνιον ὡς ὁ Δάντε τὸν Ἰταλισμόν. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις κρατεῖ ὁ ἀτομικισμός· ἡ νεωτέρα καλλιτεχνία εἶνε κοινοβούλιον ἐν ᾧ ἀντιπροσωπεύονται πάντα καὶ τὰ μᾶλλον ἀντίθετα πνεύματα. Ἐν μιᾷ παγκοσμίῳ καλλιτεχνικῇ Ἐκθέσει· πλησίον τῶν νυμφῶν τοῦ Μάκαρτ, συναντῶμεν τὰς χωρικὰς τοῦ Οὔδε ἢ τοὺς στρατιώτας τοῦ Νεόηλ· ἐδῶ μάχας, ἐκεῖ ζωολογικοὺς κήπους καὶ περὶ τέρῳ καρπούς. Γενικὴ ἀναστάσις τοῦ Σύμπαντος.

Ἀλλὰ χωρὶς νὰ θέλωμεν πλησιάζομεν νὰ διασαφίσωμεν τὸν ὀρισμὸν μας, διατὶ δηλ. ἐχαρκτηρίσαμεν ὡς δεσπόζουσαν σήμερον ἐν τῇ τέχνῃ τὴν Ἐπιστήμην. Ὁ τύπος ὅστις κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους κατέστη παιδαριμόνιον, ἄλλη ὕδρα ἄγνωστος τοῖς παλαιοῖς, εἶνε ἡ εὐγλωττοτάτη γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης. Τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν καταπληκτικὴν ἐπὶ τοῦ νεωτέρου πνεύματος ἐπίδρασιν τοῦ τύπου! Ὁ τύπος σήμερον εἶνε ἐν ἑκ τῶν συστατικῶν τοῦ κοινωνικοῦ ἀέρος ἐν ἀναπνέομεν, μὲ αὐτὸν γεννώμεθα καὶ μὲ αὐτὸν ἀποθνήσκομεν. Τανῦν ὁ κάλαμος τοῦ κριτικοῦ εἶνε ἡ μαγικὴ ράβδος ἡ ἰθύνουσα μυριάδας νεαρῶν ἰδιοφυῶν. Ἡ γραφὴ ἐγένετο δέσποινα τοῦ ἄλλοτε ἀδαμάστου ἀγερώχου χρωστήρος πρὸ τοῦ ὁποίου ἔκλινον καὶ βασιλεῖς. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ χρωστήρ ἦτο σκῆπτρον, κεραυνὸς εἰς πᾶς χεῖρας τῶν ζωγράφων. Ὁ Πραξιτέλης πρῶτος ἐτόλμησε νὰ θραύσῃ καὶ καταρρίψῃ τὸν κροτὸν τῆς Ἀφροδίτης, βεβήλωσιν φοβεράν κατὰ τοὺς φανταστικούς ἐκείνους χρόνους καὶ δειξῇ τὴν Ἀφροδίτην του εἰς τὰ ἐκπληκτικὰ βλέμματα τοῦ λαοῦ, ἡδυπαθῇ καλλονήν, λάγνον νεάνιδα καὶ οὐχὶ πλέον θεάν. Ὁ κόσμος ἐφώνησεν, οἱ φιλόσοφοι διεμαρτυρήθησαν, ἀλλὰ τὰ χεῖλη τῆς θελητικῆς ἐκείνης γλώσσης τοὺς ἐμαρμάρωσαν. Σήμερον δὲν ἠξέυρω τί θὰ ἐγένετο διὰ τὸν Πραξιτέλην, ἠξέυρω μόνον ὅτι τὸν συνάδελφόν του τὸν δαιμόνιον Μάκαρτ ὅταν ἐξέθηκε τὴν περίφημον ἐκείνην «Εἴσοδον τοῦ Καρόλου τοῦ Ε' εἰς Ἀντβέρπην» τοσοῦτον δεινῶς κατεκυράνωσεν ὁ τύπος, ὥστε ἐπὶ ἔτη δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκθέσῃ ἔργα του εἰς τὸ κοινόν, ἀπέκτησε δὲ τοσοῦτους ἐχθροὺς ὅσους οὐδεὶς θνητός. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τύπος οἱ μὲν βλέποντες θὰ ἠγανάκτουσαν μὲν ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ ἐσαχηγνέοντο ὑπὸ τῆς μαγευτικῆς ἀρμονίας τοῦ

χρωματισμοῦ του· ἀδύνατον ὁ ἄφρὸς ὁ ἀναβλύζων ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ στήθη νὰ μὴ δροσίση καὶ τὰ μᾶλλον συνωφρυνόμενα μέτωπα. Οἱ δὲ μακρὰν ἀκούοντες ἐκ τοῦ πατάγου ὃν ποιοῦσι τοιαῦτα ἔργα θὰ ἐξεπλήττοντο.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἐπιστήμη ὁμιλῇ διὰ τοῦ τύπου ὁ δὲ τύπος κυριαρχῇ τῶν διανοιῶν, ἄρα ἡ ἐπιστήμη ἐπέδρασε πολὺ ἐπὶ τῆς τέχνης ἀφαιρέσασα τὸν πέπλον, τὴν μυστηριώδη ἀγλὺν ἣτις ἐκάλυπτε πρότερον τὸ ἄδυτον τῆς καλλιτεχνίας. Διὰ τῶν τεραστίων τῆς ἔργων, οἷα σήμερον δοξάζουσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἔρριψε φῶς ἀπανταχοῦ γῆς καὶ διεσκέδασε τὰ σκότη τῆς προλήψεως καὶ τῆς δεισιδαιμονίας. Ἄνευ θρησκείας εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἰδανισμός, ἄνευ δὲ ἰδανισμοῦ ἀδύνατον νὰ μεγαλουργήσῃ ἡ τέχνη. Ὁ ἰδανισμὸς δοξάζει τὸ τέλειον, μίαν θεῖαν δηλαδὴ καλλονὴν ἣς τὰ στοιχεῖα μόνα ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἄλλ' ἣς ὁ τύπος εἶνε καθαρὰ ἔμπνευσις. Οἱ Ἕλληνες ἐποίησαν τέλεια ὁμοιώματα θεῶν, διότι ἐζήτουν τὸ ὑπεράνθρωπον κάλλος, τὸ κάλλος ὅπερ βαίνει μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, διὸ καὶ αἰσθητὸν, ἀλλὰ κορυφῶται ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐξ οὗ καὶ νοητόν. Ἡ νεωτέρα τέχνη γνωρίζει μόνον τὸ αἰσθητὸν καλόν, διὰ τοῦτο ἐν αὐτῇ ἔξοχον κατέχει θέσιν ὁ χρωματισμός· οἱ Ἕλληνες τοῦναντίον ἤρχοντο εἰς ὀλίγας μόνον γραμμὰς—ἦσαν ὀλιγαρχέστατοι. Σήμερον αἰσθανόμεθα μᾶλλον ἢ νοοῦμεν, διὰ τοῦτο ἀρεσκόμεθα μᾶλλον τῷ Εὐριπίδῃ ἢ τῷ Σοφοκλεῖ, μᾶλλον τῷ Λαοκόοντι ἢ τῷ Θησέϊ τοῦ Φειδίου.

Χαρακτηριστικὸν τῆς συγχρόνου ζωγραφικῆς εἶνε ὅτι αὕτη δημιουργεῖ ἔργα τοῦ ὀκρίθαντος, κατέστη δηλ. βιομηχανική. Ἐνῶ τὸ πάλαι ἡ ζωγραφικὴ ἦτο ἀναπόσπαστος ἀπὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀπὸ τῆς πλαστικῆς ἀποτελοῦσα μετ' αὐτῶν οὕτω ἁρμονικὴν τριῶδιν. Καὶ σήμερον συνδυάζονται, — πόσον θαυμάσια οἰκοδομήματα δὲν δύναται νὰ δεῖξῃ καὶ ἡ νεωτέρα τέχνη! ἀλλὰ τί μὲ τοῦτο; . . . Ταῦτα εἶνε μίμησις, ὡς ἀποδεικνύουσιν ὅτε ρυθμός καὶ ἡ ὅλη διακόσμησις αὐτῶν. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπιφορτίζουσιν αἱ κυβερνήσεις ἢ τὸν Κορινθίον διὰ τὰς ὁροφὰς τῆς «Γλυπτοθήκης» ἢ τὸν Σθανατάλερ διὰ τὰ «Προπύλαια» ἢ τὸν Baudrit διὰ τὸ «μέγα Θέατρον» ἢ ὡς ἡμεῖς τὸν βιενναῖον Griepenkerl διὰ τὴν Ἀκαδημίαν μας, τὸ πλεῖστον δ' ὁμῶς τῆς δημιουργικότητος τῶν ἐξαντλοῦσιν οὐ-

τοι εἰς ἔργα τοῦ ὑκρίθαντος (chevalet) εἰς παραστάσεις δηλ. αὐτοτελεῖς, οὐδὲν οὔτε πρὸς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν οὔτε πρὸς τὴν Γλυπτικὴν τὸ κοινὸν ἔχουσας, ἐκ τούτου καὶ τὸ παραδιδάττον μωσαϊκὸν τῶν σημερινῶν θεμάτων τῆς ζωγραφικῆς. "Ὅταν ὁ τεχνίτης εἶνε ἐλεύθερος ἐπὶ μιᾷ μικρᾷ πολλάκις σπιθαμιαίᾳ ὀθόνης ὡς τὰ ἔργα τοῦ Messonier, νὰ γράψῃ εἰς ἀνδράποτε παράστασιν θέλη, φανερὸν ὅτι ἕκαστος θὰ ζητήσῃ τι πρωτότυπον καὶ καινοφανές. Ἴδου λοιπὸν ὅτι ἔχομέν τι ἐν τῇ νεωτέρᾳ τέχνῃ ἄγνωστον τῇ προτέρᾳ—τὸ παράδοξον. Διὰ τοῦτο ὥς μὴ παραξενεύονται οἱ εὐχίσθητοι τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ βλέπωσιν ἐν τῇ πρώτῃ ἀθηναϊκῇ ἐκθέσει μας τὸν κ. Καλοῦδην ἐκθέτοντα ὡμὰ κρέατα, ἥττον ὀρεκτικὰ τῶν ζαχαροπλαστικῶν πορτρέτων τοῦ κ. Πορσαλέντη.

Ἐρχόμεθα εἰς ἕν ἄλλο ὄρχιον συμπέρασμα: ἡ ἐπιστήμη ζητεῖ τὴν ἀληθειαν· τί δὲ βλέπομεν ἐν τῇ σημερινῇ καλλιτεχνίᾳ;—ζητήσιν ἀληθείας μέχρι δουλικῆς τῆς φύσεως ἀντιγραφῆς· ὅστις ἐπεισκήθη ἐκθέσεις, ὅστις συνανεστράφη καλλιτέχνης εἴτε γάλλους εἴτε γερμανοὺς εἴτε καὶ τοὺς ὀλίγους πατριώτας μας ἀδύνατον νὰ μὴ συμφωνήσῃ μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ἡμῶν. Ἰσα ἴσα δι' αὐτὸ τὸ ἰδίωμα τῶν συγχρόνων καλλιτεχνῶν ἐξεγείρονται σφοδρῶς πάντες οἱ τεχνοκρίται φοβούμενοι τὴν ἀπώλειαν τοῦ γαλιῦ ἐκ τῆς τέχνης. Ὁ Claus Mayer, νεανίας γερμανὸς μόλις 22 ἐτῶν, πρὸ τριῶν ἐτῶν ἔδρεψεν ἐν Παγκοσμίῳ καλλ. ἐκθέσει τὸ χρυσοῦν μετάλλιον διὰ τὰς «καλογραφίας» του. Οὔτε πνεῦμα οὔτε εὐφυΐα οὔτε αἰσθητικότης ἐχαρκτηρίζε τὸν μόλις ἡμίσεως μέτρου πίνακα· ἀλλ' ὅταν ἐβλέπετε ἐκεῖνα τὰ ὑφάσματα ἐνομιζετε ὅτι θὰ τὰ κινήσῃ ὁ ἀπὸ τοῦ παραθύρου εἰσπνέων ἀνεμὸς—αἱ κυρίαὶ ἡδύναντο νὰ σᾶς εἴπουν καὶ τί κοστίζουν! ἔπειτα ἐκεῖνα τὰ ῥοδοκόκκινα πρόσωπα! "Ε τί νὰ τὰ λέμε· καὶ οἱ κριτικοὶ πολλάκις τὴν παθαίνουν, ὅταν πρόκηται περὶ ὄρχιων καλογραφῶν. . . Ὁ Κλάους-Μάγιερ εἶνε λαμπρὸς τύπος τῶν ζωγράφων τῆς ἐποχῆς μας· εὐεידῆς, κομψὸς μὲ τὴν χωρίστραν του καὶ τὰ χειρόκτια εἰς τὰς χεῖρας, ὅταν τὸν βλέπετε νὰ χορεύῃ, δὲν πιστεύετε ὅτι αὐτὸ τὸ *giovenio* ἔχει τὴν ὑπομονὴν νὰ χρωματίζῃ ταντέλλαις! Πῶς ἀλλάζουν οἱ καιροί!

Ἐν Κηφισίᾳ μηνὶ Αὐγούστῳ 1887.

Α. Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ.